

Dezabreviatúry ako jednotky s konotatívnym významom

Daniela Tkáčová, Filozofická fakulta PU, tkacova.daniela@gmail.com

Kľúčové slová: dezabreviatúry, abreviatúry, okazionálny charakter, echo-slová, druhotné nominatívne znaky, konotatívny význam

Key words: dezabbreviations, abbreviations, occasional character, echo-words, second nominative features, conotative meaning

Každé slovo má svoj význam, ktorý do určitej miery odráža skutočnosť. Základnou funkciou slova je jeho „*nominatívna funkcia*“. Pod termínom nominácia rozumieme *pomenovanie reálií skutočnosti* (Mistrík a kol., 1993, s. 637). Je potrebné zdôrazniť, že slovo nie len odráža konkrétnu skutočnosť, ale ju aj zovšeobecňuje. To znamená, že sa odkláňame od individuálnych zvláštností konkrétnych predmetov a sústreďujeme sa na ich základné črty, ktoré odrážajú nie všetky, ale len existujúce vlastnosti skutočnosti, ktoré nám umožňujú odlíšiť jeden jav od druhého. K významu slova patria aj *emocionálno-hodnotiace* komponenty. Napríklad slová *rozprávka* a *rozprávočka* pomenúvajú ten istý predmet, ale druhé slovo nesie dopĺňujúci emocionálno-hodnotiaci komponent významu slova, to znamená, že vyjadruje subjektívne postoje hodnotenie hovoriaceho.

V práci sa zameriame na konotatívny význam dezabreviatúr. Naším cieľom je vyčleniť pragmatické črty dezabreviatúr, ich expresivitu a postoje citovo-hodnotiace príznaky. Materiál budeme čerpať z jazyka masovo-komunikačných prostriedkov, z hovorovej reči a jazyka Internetu.

V centre pozornosti súčasnej lingvistiky najmä v poslednom období je reprezentácia emócií a hodnotenia v jazyku. Je treba zdôrazniť, že emócie a hodnotenie sú súčasťou konotatívneho bloku. Pod konotáciou rozumieme *nepojmové črty významu* (Mistrík a kol., 1993, s. 497) a dopĺňujúce v prvom rade etnokultúrne významy. Základnou funkciou konotácie je jej nepretržitá súvislosť s pragmatickou zložkou jazyka. Z toho vyplýva, že konotácia je vzťah individua k informácii o svete a je odrazom zvláštností jeho emocionálneho vnímania. Miera výšky konotácie závisí od hĺbky vzťahu individua k informácii a od komunikatívnej situácie.

Na základe výskumu sme zistili, že dezabreviácia je spracovanie istého druhu vedomostí, pri ktorom nové vedomosti nadobúdajú expresívne zafarbenie. My sa budeme stretávať s *novou nomináciou*, pri ktorej ako východzia báza poslúžia slová-abreviatúry. Takto vytvorené dezabreviatúry na základe pôvodných abreviatúr sú s nimi spojené len formálne a majú *okazionálny* charakter. Ich sémantická štruktúra je iná, zmenená na účet transformovania vnútornej formy. A.V. Zelenin podotýka, že dezabreviatúry predstavujú svojou podstatou „*echo-slová*“ (Zelenin, 2005, s. 96) so svojimi zvláštnymi funkčno-sémantickými vlastnosťami. Podobne aj abreviatúry sa stávajú *druhotnými nominatívnymi znakmi*, nakoľko prvotné nominatívne jednotky pramenia z ich základu. Z formálneho pohľadu pri abreviácii ide o proces *kompresie textu*, a opačne, pri dezabreviácii ide o jeho *rozkódovanie*. Pri dezabreviácii sa nevracame k pôvodnej syntaktickej forme, pri rozkódovaní prebiehajú omnoho zložitejšie sémantické procesy. Slová - abreviatúry získavajú nový *druhotný* význam, aj keď formálne zloženie zostáva.

Z kulturologického hľadiska otázka abreviácie a dezabreviácie sa javí výnimočne aktuálnou, vďaka jej rôznorodosti vzniku a funkcii, ktorú plnia v reči – *maskovanie* a *skrývanie podstaty* javu, udalosti. Heslovitosť vyjadrenia typická pre ne je v ukomplektovaní slovného vyjadrenia do niekoľkých veľkých začiatkových písmen.

Heslovitosť je výsledkom ekonomickej tendencie jazyka, ktorá vedie k abreviáciám. Po dešifrovaní skratiek sa otvára pred nami slovné spojenie, kratšie alebo dlhšie, ktorým je vyjadrený vzťah jednotlivca k spoločnosti alebo akejkolvek spoločenskej skupiny k určitému referendu. Cez abreviáciu jednotlivec, spoločenstvo vidí špecifické črty javu nielen zo svojho pohľadu, ale hlavne z pohľadu iného jednotlivca, skupiny. Tu sa prejavuje unikátnosť používania abreviácií.

Žijeme vo svete hier. Náš rozum sa bráni voči neustálej logickosti, pravidelnosti a stabilnosti, pretože je unavený od monotónnosti. Preto pociťujeme potrebu *jazykovej hry*. Hra sa realizuje v konkrétnej situácii na účet konkrétneho adresáta. Tvorenie abreviácie a dezabreviácie je tradičné, nakoľko je založené na poznaní systému jazykových jednotiek, noriem ich používania a spôsobu tvorivej interpretácie. Jedným zo znakov abreviácie a dezabreviácie je pochopenie jazykovej hry určitej skupiny. Hry, ktorá je založená na dvojzmyselnosti s narážkou na to, čo je známe len jej členom. Začiatok hry má veľa zdrojov, jeden z nich je neidentickosť zmyslu a obsahu.

Dezabreviatúry vznikajú v procese emocionálno-hodnotiaceho vzťahu jednotlivca alebo jazykového spoločenstva ku konkrétnej abreviatúre, ale nie len k skrátеныm slovám ako jazykovým znakom, ale aj k tomu, čo abreviatúra vyjadruje, pretože naše pocity vo vzťahu k ľuďom, veciam, udalostiam sa prejavujú natoľko, nakoľko si ich ceníme.

Virtuálne meranie dezabreviácie je semiotické priestranstvo, ktoré zahŕňa verbálne a neverbálne znaky, spoločným denotátom ktorým je svet politiky, nábor modelov jazykových činností, ktoré sú špecifické v konkrétnej sfére. Dezabreviácia je predurčená nie len na jednoduché opísanie (referenciu) predmetu, javu, ale má presvedčiť a prebudiť u recipienta zámer a nadchnúť pre vec. Hodnotenie politickej moci sa vykonáva prostredníctvom jazyka, ktorý sa snaží preniknúť do sféry recipienta prostriedkami jednoduchých jazykových postupov, ale aj náročnejšími postupmi manipulácie, použitím jazykovej hry. Takto sa stáva svet jazyka protirečivým, nakoľko pri dezabreviácii, jazykovej hre, dochádza ku výberu nových slov, k zmene sémantiky slov, slová nadobúdajú nové zmysly, zvyšuje sa konotácia.

Zakladateľom teórie jazykovej hry ako základu životaschopnosti jazyka je švajčiarsky historik J. Huizinga. Vo svojich prácach rozoberá dôležitosť elementu hry v kultúre a spoločnosti. Používa termín „*Play Theory*“ (*Teória hry*), aby definoval koncepčný priestor, v ktorom sa hra vyskytuje. Huizinga zdôrazňuje, že hra je základom a nevyhnutnou podmienkou kultúry. Určil päť znakov hry:

1. Hra je „*free*“, v skutočnosti je „*freedom*“ (*Hra je voľná, v skutočnosti je to sloboda*) (Huizinga, 1955, s. 8).
2. Hra nie je „*ordinary*“ alebo „*real life*“ (*Hra nie je obyčajná, ale nie je aj skutočný život*) (Huizinga, 1955, s. 8).
3. Hra sa odlišuje od „*ordinary life*“ v „*locality*“ a „*duration*“ (*Hra sa odlišuje od bežného života v lokalite a trvaní*) (Huizinga, 1955, s. 9).
4. Hra vyžaduje „*absolute and supreme order*“ (*Hra si vyžaduje absolútny a mimoriadny poriadok*) (Huizinga, 1955, s. 10).
5. Hra je spojená „*with no material interest and no profit can be gained from it*“ (*Hra nie je spojená s materiálnym záujmom a nemôžeme z nej získať žiaden osov*) (Huizinga, 1955, s. 13).

Osobitným charakterom hry v dimenziách jazykovej premeny sa zaoberal vo svojich prácach Vittenštejn. Známe sú aj práce José Ortega y Gasset a G. Gesse, v ktorých autori zastávajú názor, že hra je základom vzniku kultúry, predchádza kultúre a tvorí ju (http://en.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_ortega_y_gasset).

V tejto časti práce ako materiál pri riešení problému dezabreviácie nám poslúžia rozšifrované skratky vytvorené čitateľmi, ktoré sú ich doslovnými výpovednými reakciami na súčasnú politickú situáciu. Aj takéto skupiny slov treba akceptovať, pretože obsahujú bohatú

výpovednú hodnotu. Príklady svedčia o tom, že stále si nájdeme zaujímavé témy na čítanie, rozmyšľanie, hodnotenie situácií a vytváranie vlastných úsudkov, v ktorých sa odráža náš postoj k politickej situácii vo svojej krajine, ale aj vo svete. Nakoľko uvedené príklady vznikli ako reakcie čitateľov na súčasnú politickú situáciu a sú len ich poznámkami, často sprevádzané vulgárnymi slovami, s gramatickými a štylistickými chybami, nebudeme uvádzať ich sprievodný kontext. Konkrétne príklady sú zachytené z diskusií portálov pravda.sk., kommersant.ru., denníka Moskovskaja Pravda a časopisu Plus 7 dní.

hnutie OBYČAJNÍ LUDIA ~ «hnutie OBYČAJNÍ LOTRI» (Internet)
HZDS «Hnutie za demokratické Slovensko» ~ «one man show» (Internet)
KDH «Kresťansko-demokratické hnutie» ~ «Katolícke Dementné Hnutie» (Internet, 22.1.2011) alebo «Kradneme Drzo Hromadne» (Internet, 27.2.2011)
NaS «Národ a Spravodlivosť» «NaS nedogoňat» (Nás nedobehnú)(Plus 7 dní, 17.6.2011).
SaS «Sloboda a solidarita» «Slovenský Aparatový Salón» ~ «Sebe a Svojím», «Sebe a Sulíkovi» (Internet, 25.12.2010), «Strana (N)a Smiech» (Internet, 3.1.2011), «Sebe a Sebe» (Internet, 20.1.2011), «Sprostí a Sprostejší» (Internet, 20.1.2011)
SDKÚ- DS «Strana demokraticko-kresťanskej únie – demokratická strana» ~ «Slovenské Divadielko Končiace Úpadkom - Do Svidania» alebo « Strana Dementov Kralujúca Úpadom - Dokonávajúceho Slovenska (Internet, 24.1.2011)
SMER ~ «strana SMER SOCIALIZMUS», «SMER pozitívni – priaznivci SMERu», «SMER negatívni – odporcovia SMERu» (Internet, 27.12.2010)
SMER SD «SMER Sociálna demokracia» ~ «Strana malého egocentrického Robertka – srdnatého demagóga» (Internet, 24.1.2011) alebo «Sociálna Demencia»
ЖКХ «Жилищно-Коммунальное Хозяйство» ~ «Живи как хочешь» (Bytové komunálne hospodárstvo. Ži, ako chceš.) (Moskovská Pravda, 24.6.2011),
КГБ «Комитет государственной безопасности» ~ «Контора глубокого бурения» (Výbor štátnej bezpečnosti. Kancelária hlbokého vrtania.) (Internet).
МГТС «Московская городская телефонная сеть» ~ «Может главный тарифы снизить»(Moskovská mestská telefónna sieť. Hlavný môže znížiť tarify.) (Internet).
НСНУ «Народный союз «Наша Украина» ~ «Ни седе, ни Украине» (Národný zväz „Naša Ukrajina“. Ani sebe, ani Ukrajine.) (Internet).
СНГ «Содружество Независимых Государств» ~ «Сбыли надежды Гитлера» alebo «Спаси нас, господи» (Spoločenstvo nezávislých štátov. Zostali Hitlerové nádeje. Zachráň nás, Pane.) (Internet).

Výsledky výskumu ukazujú, že dešifrácii abreviatúr najviac podliehajú tie, ktoré vyjadrujú spoločenské, politické a ekonomické javy života, ale aj pomenovania strán, hnutí, zariadení atď. V charakteristikách strán a hnutí je cítiť prevažne ironický názor jednotlivca alebo spoločností na politickú situáciu na Slovensku a v Rusku.

V hodnotení cez emócie, pochopiteľne, spolupôsobia objektívne a subjektívne faktory a každý z nich potláča subjekt a objekt hodnotenia. Subjekt vyjadruje hodnotenie na základe svojich vlastných pocitov, ale s ohľadom na skutočnosť. Objekt hodnotenia predpokladá neustálu prítomnosť komplexu objektívnych faktorov, ktoré mu pripisuje subjekt. Podľa N. D. Arutjunovej, aby sme ocenili objekt, musíme ho „stráviť“ cez seba a prirodzenosť hodnotenia zodpovedá prirodzenosti človeka. Tvrdí, že city a hodnotenie sú formami odrazu skutočnosti - „где эмоция, там и когниция“ (kde je emócia, tam je aj kognícia)(Arutjunova, 1988, s. 96).

Lexikálne manipulovanie sa aktívne prejavuje v dezabreviácii cez výber konkrétnych slov a ich zmenených významov. Také charakteristiky jazyka ako pohyblivosť a zmena

sémantickej štruktúry slova, obtiažnosť ohraničenia konotácií od základných významov, variabilita významov, voľná zámena objektívnym subjektívnym a naopak, akceptovanie asociatívnych väzieb slov, modalita vyjadrenia, hodnotenie sémantiky sú sprievodným javom dezabreviácie. To všetko je použité na ciele zneužitie a dosiahnutie neočakávaného efektu. Predviedli sme špecifický druh jazykovej hry, pri ktorej ide o hru na dosiahnutie neočakávaného výsledku plného expresie a postojových citovo-hodnotiacich príznakov.

Abreviatúry sú nevyhnutným elementom každého jazykového spoločenstva, spestrujú ústny a písomný prejav. Sú vytvorené na bohatej obrazotvornosti pomocou jazykovej hry, nesú heslovitú funkciu. Dezabreviatúrne jednotky obzvlášť jasne a výstižne vyjadrujú emocionálno-hodnotiaci vzťah človeka k skutočnosti, ktorá ho obklopuje.

Literatúra

ARUTJUNOVÁ, N.D.: Tipy jazykových značení, Ocenka. Sobytiye. Fakt. Moskva: Nauka, 1988.

HUIZINGA, J.: Homo Ludens. Boston: Beacon Press, 1971. ISBN 0-8070-4681-7

HUIZINGA, J.: Homo Ludens; a study of the play-element in culture. Boston: Beacon Press, 1955. ISBN 978-0807-0468-14

MISTRÍK, J. a kol.: Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1993. ISBN 80-215-0250-9

PETRÍKOVÁ, A.: Komunikácia v ruskom jazyku v medzinárodnom prostredí. Sofia, 2007, Tom 4, s. 546-551

SIPKO, J.: V poiskach istinnogo smysla abbreviatur. In: Slovensko-slovanské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, v Prešove 2006, s. 127-139

SIPKO, J. Texty so zvýšenou etnokultúrnou konotáciou – Texty s povyšenoj etnokultúrnojj konnotacijej. FF PU Prešov, 2002. ISBN 80-8068-143-0

VOROBJOV, V.V.: Lingvokulturologia. Teorija i metody. Moskva: Izdatel'stvo Rossijskogo universiteta družby narodov, 1997.

ZELENIN, A.V.: Dezzabreviacia v ruskom jazyke. Voprosy jazykoznanija. 2005. № 1. http://en.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_ortega_y_gasset

Abstract

The aim of the article is to characterize and analyze Slovak and Russian dezabbreviations carrying conotative meanings. We analyze language of Slovak and Russian massmedia with emphasis on expressiveness of ethnocultural naming units. We open new nominations which come from previous abbreviations. Newly-made dezabbreviations carry new meanings, the second nominative features and obtain occasional character. The main goal of this work was to acquire lexical material, reveal the importance of dezabbreviations in inreaching the language of Slovak and Russian massmedia and determine their role.